

CARPAȚII MERIDIONALI, DUNĂREA ȘI OLTUL, “OBSTACOLE” SAU “LIANȚI” CULTURALI ÎN EPOCA BRONZULUI DIN OLTENIA?

Cristian Schuster

*Die Südkarpaten, die Donau und der Alt,
kulturelle “Hindernisse” oder “Bindeglieder” in der Bronzezeit
Olteniens?
(Zusammenfassung)*

Wenn auch in kurzer Form, versucht der Beitrag darauf hinzuweisen, dass die genannten Reliefformen, die Südkarpaten, die Donau und der Alt, für die Gemeinschaften der Bronzezeit in Oltenien kein wahres Hindernis in der Bewegungsfreiheit der Menschen, Güter oder Ideen waren. Gruppen von Menschen und „Waren“, mit ihren Weltanschauungen, technischen Verfahren u.a., bewältigten Berge und überquerten Gewässer. Die Donau erweist sich für einige der kulturellen Erscheinungen ein regelrechtes Bindeglied.

Omul modern, obișnuit încă din primii ani de a „vedea” mediul înconjurător structurat în limitele unor granițe, impuse de diferiți factori (părinți, educatori, leguitor etc.), înclină a crede, în cele mai multe cazuri, că grupurile umane din trecut au trăit și ele în chingile unor astfel de îngrădiri cu caracter teritorial (-administrativ)¹.

Evident că, pentru Preistorie, această viziune nu este valabilă. Trasarea „granițelor” dintre diferitele comunități se făcea după alte criterii decât cele actuale. Fără a ne propune să analizăm toți factorii care, probabil, au impus areale de demarcație între comunitățile preistorice, vom încerca, numai a vedea dacă în epoca bronzului Dunărea, Carpații și Oltul au izolat Oltenia din punct de vedere

¹ Vezi, de exemplu, A. Morintz, C. Schuster, *Aplicații ale topografiei și cartografiei în cercetarea arheologică*, Târgoviște, 2004, cu lit.

cultural de ținuturile învecinate².

În nordul provinciei se găsesc, după cum se știe, Carpații Meridionali. La est Oltenia este mărginită de râul alohton Olt. Venind dinspre Transilvania, acesta curge printre munții Lotrului, Căpățânii (alt. 2124 m) și Cozia spre sud. Străpunerile lanțului carpatic s-au realizat de către ape prin pasurile Turnu Roșu (4 km lungime, alt. maximă de 400 m) și Cozia (14 km lungime, alt. maximă 300 m)³.

Segmentul Oltului dintre defileul Cozia și până la vărsare în Dunăre, este socotit a fi cursul său inferior. Acesta împreună cu cursurile mijlocii și superior fac parte din marele bazin al râului, care este al patrulea dintre bazinele hidrografice majore ale României (cu o suprafață de aproximativ 24.300 km²).

La vest de Olt, un alt râu, Jiul, a reușit să spargă, în zona masivelor Vâlcău (alt. 1946 m) și Parâng (alt. 2519 m)⁴, bariera de piatră a munților, desăvârșind pasul Vâlcău⁵, aflat la o altitudine de 1621 m. Astfel, s-a permis realizarea unui culoar accesibil între Transilvania și Oltenia.

În extremitatea vestică a provinciei, râul Timiș și pâraiele Mehadica, Rece și Bela Reca au tăiat o trecere între munții Țarcu (alt. 2190 m), Godeanu (2229 m), Cerna (alt. 1928), Mehedinți (1466 m), masive componente ale Carpaților Sudici, și Almăj (alt. 1224) și Semenici (alt. 1447 m), părți ale munților Banatului⁶. Culoarul astfel creat, cunoscut sub denumirea de Timiș-Cerna⁷, are o lungime de cca 80 km și o lățime între 6 și 10 km. Pasul propriu-zis din acest culoar, se numește Domașnea sau Poarta Orientală⁸ și se află la o altitudine de 540 m.

Tot în vestul Olteniei, lanțul Carpaților Meridionali este străbătut de la Baziaș la Drobeta-Turnu Severin, în arealul munților Mehedinți, dar și al munților Banatului (Almăj, Locva și Anina), de Dunăre. La sud de masivele menționate, se găsesc, dincolo de fluviu, pe malul drept al lui, munții estici ai Serbiei. Culoarul format, anume Porțile de Fier, are o lungime de 144 km și o lățime maximă de până la 2 km. În zona Cazanelor (sârbește Djerdap), pe un segment de 9 km lungime, între localitățile Dubova și Ogradena, culoarul se îngustează până la

2 Cu privire la întregul spațiu dintre Carpații Sudici și Dunăre, deci și Muntenia, ne-am ocupat sintetic cu alt prilej: C. Schuster, *Die Donau und die Südkarpaten Hindernisse in der Bewegungsfreiheit der bronzezeitlichen Gemeinschaften im Gebiet an der Unteren Donau*?, în J. Batora, V. Furmánek, L. Velislačík (ed.), *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*, Communicationes Instituti Archaeologici Nitriensis, Academiae Scientiarum Slovacae, Tomus VI, Nitra, 2004, p. 217-230.

3 V. Velcea, *Enciclopedia geografică a României*, București, 1982, p. 785-786; D. Ghinea, *Enciclopedia geografică a României. R-Z*, vol. 3, București, 1998, p. 322.

4 N. Popescu, *Enciclopedia geografică a României*, București, 1982, p. 481-482; D. Ghinea, *op. cit.*, p. 371-372.

5 D. Ghinea, *op. cit.*, p. 372.

6 *Ibidem*, p. 109, 327. Vezi și *ibidem*, *Enciclopedia geografică a României. A-G*, vol. 1, București, 1996, p. 368, 405-406, 619-620.

7 *Ibidem*, R-Z, vol. 3, București, 1998, p. 282.

8 *Ibidem*, A-G, vol. 1, București, 1996, p. 541.

152 m lățime⁹.

Pe teritoriul României, Dunărea are între Baziaș și vărsare în Marea Neagră¹⁰, o lungime de 1075 km. De la Drobeta-Turnu Severin și până la Călărași, Dunărea are o lățime din ce în ce mai mare, asimetrică, cu un mal drept mai înalt, cel stâng fiind mult mai jos, aici reușind să se formeze o sumedenie de lacuri. Se apreciază că în epoca bronzului, fluviul a avut în sectorul menționat, pe alocuri, o lățime de 10-30 km, compusă din brațe moarte, iazuri, mlaștini, imașuri¹¹.

Tot în partea „olteană” a Dunării, au existat până în a doua jumătate a secolului 20, când intervenții antropice au schimbat mediul înconjurător, o salbă de insule – Ostrovul Corbului, Ostrovul Mare, Ostrovul Banului/Golu, Ada-Kaleh, Șimian, care au fost, așa cum au dovedit cercetările arheologice, de mare interes pentru diferitele comunități preistorice¹².

9 Ibidem, p. 372.

10 G. Posea, I. Ilie, M. Grigore, N. Popescu, *Geografia văii Dunării românești*, București, 1969, p. 172 sqq., 271 sqq.; D. Ghinea, *op. cit.*, p. 555 sqq.

11 C. Schuster, *op. cit.*, p. 219, cu lit. mai veche; idem, *Mediul înconjurător la Dunărea de Jos în preistorie. Câteva gânduri*, Drobeta 14 (2004), 2005, p. 5-16; C. Schuster, A. Morintz, *Ambarcațiuni și navigație în preistorie*, Târgoviște, 2006, p. 13-14.

12 Cu privire la respectivele investigații, vezi, printre alții: D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939; idem, *Catalogul Muzeului Arheologic din Turnu Severin*, MCA 1, 1953, p. 589-691; F. Mogoșanu, *Mezolitica de la Ostrovul Corbului. O nouă așezare de tip Schela Cladovei*, SCIVA 29/3, 1978, p. 335-351; B. Hänsel și P. Roman, *Siedlungsfunde der bronzezeitlichen Gîrla Mare-Gruppe bei Ostrovul Corbului östlich des Eisernen Tores*, PZ 59, 1984, p. 188-229; P. Roman, *Despre istoricul cercetărilor și stratigrafia unor așezări din Ostrovul Corbului*, SCIVA 38/4, 1987, p. 335-365; idem, *Așezările epocii bronzului de la Ostrovul Corbului (județul Mehedinți)*, SympThrac 6, Piatra Neamț, 1988, p. 40-43; idem, *Ostrovul Corbului (Rumänien) und Malé Kosihy (Tschechoslowakei)*, SlovArch 36/1, 1988, p. 217-224; idem, *Ostrovul Corbului. Istoricul cercetării. Săpăturile arheologice și stratigrafie/ Ostrovul Corbului. Forschungsgeschichte. Archäologische Grabungen und Stratigraphie*, în H. Hauptmann și P. Roman (co-ord.), *Ostrovul Corbului*, I/1a, București, p. 1-65; idem, *Aufzeichnungen aus den Grabungsheften zu den Forschungen in den bronzezeitlichen Ansiedlungen von Ostrovul Corbului und Ostrovul Moldova Veche*, în C. Schuster (red.), *Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores. Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (22.-24. November 1997)*, Rumänisch-Jugoslawische Kommission für Erforschung der Region des Eisernen Tores, Archäologische Abteilung, vol. 2, Bukarest, 1998, p. 17-31; M. Șimon, *Așezarea sălcuțeană de la Ostrovul Corbului, jud. Mihe-dinți*, SCIVA 40/1, 1989, p. 107-145; P. Roman, A. Dodd-Oprîtescu, *Interferențe etnoculturale din perioada indo-europenizării, reflectate în cimitirul eneolitic de la Ostrovul Corbului*, Thracodacica 10/1-2, 1989, p. 11-38; ibidem, *Ostrovul Corbului între km. fluviali 911-912. Morminte și unele așezări preistorice*, Institutul de Arheologie „V. Pârvan”, Fundația „Rădăcinele Europei”. Dunărea – axă a vechilor civilizații europene. Regiunea Porților de Fier. Seria monografii I, București, 2008; A. Păunescu, *Locuirea mezolitică de tip Schela Cladovei de la Ostrovul Corbului (jud. Mehedinți)*, SCIVA 41/2, 1990, p. 123-147; idem, *Locuirea mezolitică de tip Schela Cladovei/ Die mesolithische Siedlung der Schela Cladovei-Kultur*, în H. Hauptmann și P. Roman (co-ord.), *Ostrovul Corbului*, I/1b, București, 1996, p. 117-214; idem, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul cuprins între Carpați și Dunăre*, București, 2000, p. 381 sqq.; E. Moscalu, *Noi materiale aparținând culturii tracie Basarabi de la Ostrovul Corbului (jud. Mehedinți)*, Thracodacica 11/1-2, 1990, p. 117-123; P. Roman, A. Dodd-Oprîtescu, M. Dogaru, M. Șimon, *Descoperirile de*

Ca și pentru alte perioade ale Preistoriei în Oltenia, este evident că nu numai formele de relief, în cazul nostru, cele înalte, Carpații Sudici, și rețeaua hidrografică, Dunărea și Oltul, au jucat în rol important pentru evoluția comunităților, dar și clima. Aceasta a fost, în mare parte, în concordanță cu ce se petrecea în acest colț al continentului¹³, dar și în alte regiuni ale Europei, de exemplu vestul și centrul ei, precum și spațiul egeean¹⁴. O parte dintre specialiști sunt de părere că între anii 3700 și 2500 a. Chr. s-a petrecut sfârșitul optimului postglaciar și a debutat aridizarea, care va duce în epoca bronzului la o climă, în bună parte, caldă și uscată, fapt ce a înlesnit trecerea, și în unele zone ale Olteniei, de la silvostepă la vegetația de stepă. Veri calde și lungi au fost în răstimpul 2050-1700 și 1550-1400 a.Chr., iar veri reci și scurte s-au întâmplat în perioadele 3700-3400, 3300-2100, 1400-1150 a.Chr. Nu de puține ori s-au petrecut alternanțe de perioade reci și calde. Astfel, răcirii s-au consemnat în secvențele temporale 3100-2800/2600, 2100-1800, 1400-1000/900 a.Chr, iar încălziri în 2800/2600-2400/2100 și 1800-1400 a.Chr.

Analiza manifestări culturale ale Epocii Bronzului din sudul României, dar nu numai, au arătat că acestea s-au exprimat diferit. Unele au avut o arie de răspândire centrală, de unde diverse grupuri au roit, nu de puține ori circular, spre zonele învecinate. Alte manifestări au ființat inițial într-un teritoriu îngust, pornind ulterior într-o mișcare liniară spre alte regiuni. A treia categorie ar fi „împrăștierea” punctiformă pe un spațiu larg, în cazul nostru al aceluia dintre Carpații Meridionali și Dunăre și la sud de fluviu.

Această împărțire primară a manifestărilor ne permite a vedea dacă Carpații Meridionali, precum și Dunărea și Oltul, au fost obstacole în difuziunea culturală. Astfel, din prima categorie de expresii culturale, am ales pentru început cultura Glina din Bronzul Timpuriu. Aceasta, în actualul stadiu al cercetării, se pare, că s-a format într-un spațiu ce a cuprins arealul limitat al Bucureștiului și împrejurimi¹⁵. Foarte probabil, grupuri din această primă fază a culturii au

la *Ostrovlul Corbului*, jud. Mehedinți, MCA (A XVII-a Sesiune anuală de rapoarte arheologice, Ploiești, 1983), București, 1992, partea I-a, p. 101-107; G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei*, Bibliotheca Thracologica 41, Craiova; C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneau, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, Târgoviște, vol. I, 2005, vol. II, 2007.

13 M. Cărciumaru, *Paleoetnobotanica. Studii în preistoria și protoistoria României*, Iași, p. 9-27; C. Schuster, *loc cit.*; C. Schuster, A. Morintz, *loc cit.*

14 C. Schuster, *Die Donau und die Südkarpaten Hindernisse in der Bewegungsfreiheit der bronzezeitlichen Gemeinschaften im Gebiet an der Unteren Donau ?*, în J. Bátor, V. Furmánek, L. Velisiačik (ed.), *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*, Communicationes Instituti Archaeologici Nitriensis, Academiae Scientiarum Slovacae, Tomus VI, Nitra, 2004, p. 221, cu lit.

15 P. Roman, *Die Glina III-Kultur*, PZ 51/1, 1976, p. 26-42; C. Schuster, *Despre aria de răspândire a culturii Glina*, Istros 7, 1994, p. 63-70; idem, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica 20, București, 1997, p. 83 sq.; C. Schuster, C. Fântâneau, *Die Glina-Kultur, Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen:*
www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

traversat Carpații¹⁶, prin pasul Rucăr-Bran, intrând în contact cu comunitățile din sud-estul Transilvaniei, pe care le-au influențat, dovadă în acest sens fiind și ceramica Schneckenberg.

Ulterior, în faza clasică, comunitățile Glina încep să ocupe treptat Muntenia până la Mostiștea¹⁷ și Olt, trecând apoi peste acest râu în Oltenia¹⁸, dar și peste Dunăre în nordul Bulgariei, nord-estul Serbiei și mai departe spre sud, în Macedonia¹⁹.

Dacă în Muntenia, Carpații Sudici nu au constituit un obstacol pentru unele grupuri Glina, la vest de Olt nu putem consemna urme ale acestei manifestări dincolo de munți, în Transilvania. Această constatare este valabilă și pentru Banat. Cele câteva cioburi cu decorul în găuri-butoni descoperite la Silagiu și

Glina, Tei und Verbicioara, vol. I, Târgoviște, p. 46-47.

16 C. Schuster, *Die Frühbronzezeit in der Walachei und in Südostsiebenbürgen - kulturelle Verbindungen, Beziehungen und Einflüsse und ethnische Bewegungen*, AMN 35/I, 1998, p. 25-35.

17 C. Schuster, *Zur Ostgrenze der Verbreitungsgebiete der bronzezeitlichen Glina- und Tei-Kulturen*, Ialomița IV (2003-2004), 2005, p. 115-121; idem, *Zu der Problematik der Frühbronzezeit an der Unteren Donau (Rumänien)*, Acta Archaeologica Carpathica 39 (2004), Kraków, 2005, p. 87-122.

18 P. Roman, *loc. cit.*; idem, *Perioada timpurie a epocii bronzului tracic în Oltenia*, Thracodacica 6/1-2, 1985, p. 116-122; idem, *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, SCIVA 37/1, 1986, p. 29-55; C. Schuster, *Despre aria de răspândire a culturii Glina*, Istros 7, 1994, p. 63-70; idem, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica 20, București, 1997, p. 83 sq.; idem, *Zu den Ursachen der Ausbreitung (von Osten nach Westen) der Glina-Kultur*, Cercetări Arheologice 11/II, 2000, p. 361-370; idem, *Zur Besiedlung der West- und Mittelwalachei (Rumänien) in der Frühbronzezeit*, Reports of Prehistoric Research Projects, 4, Sofia-Karlovo, 2000, p. 9-19; idem, *Zu der Problematik der Frühbronzezeit an der Unteren Donau (Rumänien)*, Acta Archaeologica Carpathica 39 (2004), Kraków, 2005, p. 87-122; C. Schuster, C. Fântâneau, *Die Glina-Kultur, Zur Bronzezeit in Südromänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, vol. I, Târgoviște, p. 46-47.

19 W.A. Heurtley, *Prehistoric Macedonia*, Cambridge, 1939, fig. 45, 55, 57-58, 61-62; S. Alexandrov, N. Sirakov, E. Petkov, B. Gajdarska, *Trial excavations of a Bronze Age Site near Tutrakan, North-east Bulgaria*, Archaeologia Bulgarica 3, 1998, fig. 5/1-14; C. Schuster, *The Early Bronze Age in Romania*, în L. Nikolova, with the contribution of I. Manzura and C. Schuster, *The Balkans in Later Prehistory. Periodization, Chronology and Cultural Development in the Final Copper and Early Bronze Age (Fourth and Third Millennia BC)*, BAR International Series 791, Oxford, 1999, p. 243 sq.; idem, *Die Frühbronzezeit an der Unteren Donau und ihre Beziehungen zu den Nachbargebieten*, în *Thrace and the Aegean. Eight International Congress of Thracology. Sofia-Yambol, 25-29 September 2000. Summeries*, Sofia, 2000, p. 5-6; P. Roman, *Aufzeichnungen aus den Grabungsheften zu den Forschungen in den bronzezeitlichen Ansiedlungen von Ostrovul Corbului und Ostrovul Moldova Veche*, în C. Schuster (red.), *Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores. Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (22.-24. November 1997)*, Rumänisch-Jugoslawische Kommission für Erforschung der Region des Eisernen Tores, Archäologische Abteilung, vol. 2, Bukarest, 1998, fig. 3-4; idem, *Nordsüdliche ethno-kulturelle Bewegungen während des 4.-3. Jt. V. Chr. und ihre kulturelle Reaktion des südlichen Gebietes*, în *Thrace and the Aegean. Eight International Congress of Thracology. Sofia-Yambol, 25-29 September 2000. Summeries*, Sofia, 2000, p. 83.

Parța²⁰ nu pot fi socotite dovezi ale prezenței unor reprezentanți Glina la vest de munții Banatului, nici măcar importuri, ci, mai degrabă, o modă a vremii în a ornamenta ceramica²¹.

Așadar, Oltul, Dunărea și Carpații nu au fost reale bariere în calea „expansiunii” comunităților Glina spre toate cele patru zări. Probabil că ele nu au trecut mai spre est de Mostiștea deoarece ținutul respectiv era în acea vreme un teritoriu puțin prielnic traiului cotidian. Pasul Cozia-Turnu Roșu nu au avut de ce să-l traverseze în grupuri masive, care să lase urme în Transilvania, deoarece aria de interes era la sud de respectivul culoar, anume zona bogată în sare de la Govora, unde a fost identificat un lot important de așezări.

Pasul Vâlcău era greu de escaladat și ducea spre un spațiu mai puțin interesant economic și populat de altfel de alte grupuri culturale. La fel, lipsit de semnificație pentru comunitățile Glina târzii din vestul Olteniei, se pare că, a fost și Banatul.

Dacă la sud de Dunăre, dar în imediata apropiere a fluviului, numărul punctelor cu vestigii Glina este important, mai spre sud acesta scade. Dar urmărindu-le eșalonarea în spațiu, parcă ar urma traseul pe care nu puține grupuri preistorice (de exemplu Sălcuța IV și Coțofeni) și din perioade mai recente, crescătoare de animale, l-au folosit în periplul lor cu turmele.

Interesantă se dovedește constatarea că, în partea a doua a fazei clasice a culturii Glina, după ce s-a lăsat „contaminată” în Oltenia de influențe Coțofeni, dinspre această provincie (Bârsești, Călina)²², apoi prin nordul Munteniei (Valea Calului, Odaia Turcului)²³, se răspândește până pe Argeșul inferior (Mihăilești-Tufa, Varlaam) un tip de ceramică de influență Vučedol²⁴, influență intermediată foarte probabil tocmai de amintita cultură Coțofeni. Astfel, putem vorbi de un curent cultural dinspre vest spre est, aflat în opoziție cu anterioara mișcare de populație ce a curs dinspre est, din Muntenia, spre vest, în Oltenia.

O altă manifestare culturală din prima categorie, acelor care și-au mărit

20 G. Lazarovici, O. Sfetcu, *Descoperiri arheologice la Silagiu-Buziaș*, Banatica 9, 1990, p. 54 și fig. 5, 10; F. Gogâltan, *Die Frühe Bronzezeit im Südwesten Rumäniens*, Thraco-Dacica 14/1-2, 1995, p. 56 și fig. 1.

21 C. Schuster, *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica 20, București, 1997, p. 84.

22 P. Roman, *Cercetări la Govora Sat-Runcuri în 1977*, SCIVA 36/4, 1985, p. 279-297.

23 R. Băjenaru, *Die Keramik vom Typ Runcuri und die Frage der Gliederung der Glina Kultur*, în C. Kacsó (ed.), *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im Karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den Benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag*, Baia Mare 10.-13. Oktober 2001, Bibliotheca Marmatia 2, 2003, p. 15-24.

24 C. Schuster, *Cîteva precizări privind faza a III-a a culturii Glina în lumina celor mai noi cercetări*, Litua, 5, 1992, p. 7-10; idem, *Așezări Glina pe cursul inferior al Argeșului și Valea Călniștei (I). Mihăilești-Tufa*, Thraco-Dacica 13/1-2, 1992, p. 35-41; idem, *Cercetări arheologice în așezarea culturii Glina de la Varlaam, județul Giurgiu*, CCDJ 13-14, 1995, p. 53-63; *Perioada timpurie a epocii bronzului în bazinele Argeșului și Ialomiței Superioare*, Bibliotheca Thracologica 20, 1997, p. 84.

aproape concentric aria de răspândire, este cultura Verbicioara. Teritoriul ocupat a fost Oltenia, vestul Munteniei, nord-vestul Bulgariei și nord-estul Serbiei²⁵. În primele faze comunitățile Verbicioara au populat în special vestul Olteniei, unele însă au trecut Dunărea, cum dovedesc de exemplu siturile de la Korbovo și Kladovo. Ulterior, au ajuns până la Olt, au traversat râul, ridicând așezări și în vestul Munteniei (de exemplu Sinești, Brebeni, Dăneasa, Drăgănești-Olt, Vulturești, Piatra-Sat). În actualul stadiu al investigației, putem considera că perimetrul ocupat de purtătorii culturii Verbicioara în Muntenia, este de o lățime de cca 30 km la vest de Olt. Teritoriul dincolo de această „bretea” a fost locuit de grupuri ale culturii Tei²⁶.

Între cele două culturi au existat și forme de comerț, de schimb, de oferire de daruri sau, poate, chiar „înrudiri” (căsătorii), fapt documentat de prezența unor materiale (ceramică) Verbicioara în așezări Tei și invers²⁷.

Așadar, este clar că Dunărea și Oltul nu au constituit bariere în înaintarea unor grupuri Verbicioara înspre sud și est. În schimb, la fel ca și în Bronzul Timpuriu, în răstimpul când Oltenia a fost „luat în posesie” de comunitățile Glina, Carpații nu au fost trecuți. Credem că, în cazul ambelor manifestări, aceleași motive au stat la baza deciziei de a nu purcede spre nord.

Interesant este că grupuri Tei, cultură contemporană Verbicioarei, au traversat lanțul muntos, trecând în Țara Bârsei²⁸, urmând foarte probabil același traseu ca grupurile Glina. Sud-estul Transilvaniei a funcționat ca un magnet pentru comunitățile preistorice (vezi și Boian, Ariușd, Monteoru), bogățiile subsolului jucând un rol important. În schimb, teritoriul dincolo de Carpații „Olteniei” nu s-a dovedit atât de atractiv, sarea, atât de necesară oamenilor și animalelor, găsindu-se pe partea sudică a munților.

A doua categorie de descoperiri, cea de difuziune liniară, este reprezentată

25 G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei*, Bibliotheca Thracologica 41, Craiova, p. 156 sqq. și pl. XCIX; idem, *Die Verbicioara-Kultur*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneanu, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, Târgoviște, vol. I, 2005, p. 154-156.

26 C. Schuster, T. Popa, *Mogoșești. Studiu monografic*, Bibliotheca Musei Giurgiuensis I, Giurgiu, 2000, p. 129; V. Leahu, *Cultura Tei. Grupul cultural Fundenii Doamnei. Probleme ale epocii bronzului în Muntenia*, Bibliotheca Thracologica 38, București, 2003, p. 33; C. Schuster, *Die Tei-Kultur*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneanu, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, Târgoviște, vol. I, 2005, p. 110.

27 D. Berciu, *Die Verbicioara-Kultur. Vorbericht über eine neue in Rumänien entdeckte bronzezeitliche Kultur*, Dacia N.S. 5, 1961, fig. 4/5, 17/3; V. Leahu, *Cultura Tei*, București, 1966, p. 16; S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, București, 1978, p. 51; C. Schuster, T. Popa, *op. cit.*, fig. 44/1; G. Crăciunescu, *Die Verbicioara-Kultur*, în C. Schuster, G. Crăciunescu, C. Fântâneanu, *Zur Bronzezeit in Südrumänien. Drei Kulturen: Glina, Tei und Verbicioara*, Târgoviște, vol. II, 2007, p. 108.

28 C. Schuster, *Cultura Tei și sud-estul Transilvaniei*, Angustia 2, 1997, p. 131-135; C. Schuster, A. Comșa, *Die Tei-Kultur und der Südosten Siebenbürgens*, Forschungen zur Volks- und Landeskunde 40/1-2, 1998, p. 107-116.

de cultura Gârla Mare. Urmele acesteia se întind de-a lungul Dunării, pe ambele sale maluri, ocupând fâșii, unele mai late, altele înguste, mediul înconjurător punându-și amprenta aici, din România, Serbia și Bulgaria²⁹. Punctul cel mai vestic al ariei de răspândire este deocamdată Kovin, iar cel estic Corabia.

Dunărea a constituit axa-liant al acestui areal de răspândire, iar munții, chiar dacă au făcut ca densitatea siturilor să fie redusă³⁰, nu au constituit un obstacol în difuziunea comunităților Gârla Mare. Posibile bariere în eventuala lor înaintare spre nord, s-ar fi putut dovedi purtătorii culturii Verbicioara³¹. Cert este că între Verbicioara III și Gârla Mare, așa cum au arătat o serie de descoperiri, încep să se manifeste relații strânse („importuri”, influențe, inclusiv în domeniul ritului și ritualului funerar, etc.), care, se vor exprima și ulterior (în timpul Verbicioara IV-V).

Răspândirea punctiformă într-un spațiu larg a urmelor unei manifestări culturale, este documentată de cultura Iamnaia. Venind dinspre est, din spațiul nord-pontic, folosind tot ca axă principală Dunărea, comunitățile acesteia își marchează prezența exclusiv prin monumente funerare. Astfel, în Muntenia s-au descoperit morminte sau tumuli la Ploiești-Triaj, Gurbănești, Stelnica, Vitănești, Lăceni, Radovanu-Gorgana *întâi*, iar în Oltenia la Plenița, Perișor, Giubega, Seaca de Câmpie, Hunia, Basarabi, Verbița etc.³².

29 S. Morintz, *op. cit.*, fig. 11; M. Jevtić, M. Vukmanović, *Late Bronze and Early Iron Ages in the Danube Valley from Gradište down to Prahovo*, în N. Tasić (ed.), *The Yugoslav Danube Basin and the Neighbouring Regions in the 2 nd Millennium B.C.*, Beograd-Vršac, Beograd, 1996, harta 2; G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în județul Mehedinți*, Drobeta 7, 1996, pl. XI; M. Gumă, *Epoca bronzului în Banat. Orizonturi cronologice și manifestări culturale/ The Bronze Age in Banat. Chronological Levels and Cultural Entities*, Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica 5, Timișoara, 1997, fig. 6; M. Șandor-Chicideanu, *Cultura Žuto Brdo-Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, Cluj-Napoca, 2003, p. 35 și pl. 202, 205.

30 M. Șandor-Chicideanu, *op. cit.*, p. 35.

31 Astfel, Monica Șandor-Chicideanu (*loc cit.*) consideră descoperirile din siturile târzii ale culturii Verbicioara sau grupului Bistreț-Ișalnița (Orodel, Verbicioara, Sălcuța, Orevița Mare) importuri, și nu pătrunderi spre nord ale unor grupuri Gârla Mare.

32 C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Cimitirul tumular de la islazul comunelor Rast și Seaca de Cîmp*, în C.S. Nicolăescu-Plopșor, V. Dumitrescu, *Raport preliminar asupra activității șantierului arheologic Rast-Dolj*, SCIV 2/1, 1951, p. 267-277; D.V. Rosetti, *Movilele funerare de la Gurbănești*, MCA 6, 1959, p. 791-816; V. Leahu, G. Trohani, *Săpăturile arheologice de la Vitănești, jud. Teleorman*, Cercetări Arheologice 3, 1979, p. 127-141; idem, *Săpăturile arheologice efectuate în 1983 la Vitănești, jud. Teleorman*, Cercetări Arheologice 8, 1986, p. 21-26; E. Comșa, *Mormintele cu ocră din movila II -1943 de la Ploiești-Triaj*, Thraco-Dacia 10/1-2, 1989, p. 181-188; F. Burtănescu, *Considerații asupra unor morminte tumulare de pe teritoriul Moldovei (perioada de tranziție-bronz timpuriu)*, Thraco-Dacia 17/1-2, 1996, p. 87-116; C. Schuster, *Zur Bestattungsweise in Südruänien in der Bronzezeit*, în R. Vasić (ed.), *Burial Customs in the Bronze and Iron Age. Symposium, Čačak, 4-8 September 2002*, Čačak, 2003, p. 109-138; D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Comșa, G. El Susi, L. Mecu, A. Nălbitoru, I. Tuțulescu, Ș. Fântâneau, E. Petkov, R. Kogălniceanu, C. RENNIE, *Radovanu, Punct: Gorgana a doua, Gorgana întâi*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. A XLIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arhe-*
www.cimec.ro / www.muzeugorj.ro

La sud de fluviu, monumente funerare au fost cercetate la Kovačevo, Troyanovo, Dolno Sakhrane, Gulubovo, Mudrets, Golyama Detelina (I, II, IV), Pet Mogili, Ovčartsî, Mednikarovo, Kneža, Hârlets, Târnavă, grupurile Placidol și Goran-Slatina³³.

Și în acest caz, după cum se poate observa, Dunărea este un „liant cultural”, de pe malurile căreia, urcând pe cursurile râurilor secundare, comunitățile Iamnaia pătrund în interiorul spațiului dintre Carpații Sudici și fluviu și acesta din urmă și munții Balcani.

Chiar dacă ne-am referit numai la patru manifestări ale Epocii Bronzului din Oltenia (Glina, Iamnaia, Verbicioara și Gârla Mare), este evident că râul Olt, Dunărea, dar și Carpații Meridionali, nu au constituit cu adevărat obstacole pentru libertatea de mișcare a comunităților, a bunurilor, a influențelor. Interesele economice au făcut ca respectivele ape și forme de relief să fie trecute, fapt dovedit în cazul munților, și de o serie de descoperiri din pasurile Turnu Roșu-Cozia (Cozia Veche, Călimănești), Timiș-Cerna (Ilova, Valea Timișului, Balta Sărată, Buchin), Porțile de Fier (Divici, Moldova Veche, Liubcova, Socol, Orșova, Svinița)³⁴. Ba mai mult, în cazul Dunării se poate spune că ea fost elementul principal în jurul căruia s-au coagulat unele manifestări culturale. Cazul cel mai ilustrativ este cultura Gârla Mare.

ologie, Târgoviște, 27-30 mai 2009, Valachica XXI, Târgoviște, 2009, p. 180-181.

33 L. Nikolova (with the contribution of I. Manzura and C. Schuster), *The Balkans in Later Prehistory. Periodization, Chronology and Cultural Development in the Final Copper and Early Bronze Age (Fourth and Third Millennia BC)*, BAR International Series 791, Oxford, 1999, p. 369 sqq.

34 T. Bader, *Passfunde aus der Bronzezeit in den Karpaten*, Commun. Arch. Hungariae, 2001, p. 15-39; C. Schuster, *Die Donau und die Südkarpaten Hindernisse in der Bewegungsfreiheit der bronzezeitlichen Gemeinschaften im Gebiet an der Unteren Donau ?*, in J. Batora, V. Furmánek, L. Velisiačik (ed.), *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*, Communicationes Instituti Archaeologici Nitriensis, Academiae Scientiarum Slovacae, Tomus VI, Nitra, 2004, p. 224-225.